

Ansvaret gäller hela företagets värdekedja

Förändringen av företagets ansvarsarbete är märkbar och kräver framför allt nytänk i företagsledningen. De åtgärder som hittills vidtagits har inte varit tillräckliga. De företag som inte tidigare deltagit i det gemensamma arbetet måste höja sitt ansvarsarbete till en ny nivå.

Det gångna årtiondet har varit det varmaste sedan mätningar inleddes. År 2024 förutspås bli ännu varmare än tidigare år. Översvämningarna i Valencia var igen en konkret indikation på klimatförändringens följder. Man kan inte längre i daglig affärsverksamhet sluta ögonen för att klimatförändringen, naturens mångfald, knappheten på vatten och på annat håll översvämningar och störtregn inverkar på tillgången av råvaror och på arbetsförhållanden. Detta är risker, eller snarare förändringar, vilka redan förverkligas och påverkar affärsverksamheten.

På europeisk nivå har Green Deal, programmet för grön utveckling (Europeiska rådet) satt fart på förändringen av företagets ansvarsarbete. I samband med programmet har flera lagar trätt i kraft som främjar företagsansvar. En del av de lagar som redan trätt i kraft och som främjar företagsansvar gäller bara större företag. Lagarnas skyldigheter omfattar likväl företagets värdekedjor vilket har inverkan också på mindre företag. Dessutom förbereds även till exempel Green claims-direktivet, som i detalj kommer att reglera påståenden som hänför sig till miljöansvar. Centralt

Laura Ihanainen
är arbetslivsprofessor
vid Hanken och Senior
sustainability manager
vid Kesko.

i de lagar som trätt i kraft och som gäller företagsansvar är följande:

■ Ansvaret utsträcks till hela företagets värdekedja, eller beträffande direktivet om företagsansvar till företagets verksamhetskedja:

- Krav på transparens och spårbarhet.
- Krav på information om ansvar och mycket detaljerade ansvarsdata.
- Ökat samarbete om ansvarsfullhet mellan företag.

Förändringen är märkbar och kräver nytt kunnande, men framför allt nytänk speciellt i företagsledningen. Ansvarsarbetet handlar inte längre om arbete i företagets särskilda enheter för ansvar, utan det sker över hela linjen i företagets funktioner, enheter och företagets samarbete.

Ämnet är mycket väsentligt, eftersom de förändringar EU:s Green deal satt i gång styr det dagliga ansvarsarbetet både hos detalj- och partihandelskedjan Kesko och andra storföretag. De regulativa förändringarna utmanar oss och övriga storföretag att med snabb tidtabell fylla lagarnas detaljerade krav och höja ribban för ansvarsarbetet över kraven. Då regleringens krav riktar sig till hela värdekedjan kommer de också att påverka mindre företag. Detsamma gäller självfallet andra storföretag.

Varför behöver regleringen ändras?

Föregångarna bland företagen har redan länge gjort ett ambitiöst ansvarsarbete,

Palmoljan är den viktigaste matoljan och kalori-källan för många miljoner människor och den ingår i produkter som vi använder varje dag, som kakor, friterade produkter och choklad. Med avskogningsförordningen vill man bland annat förhindra att regnskog huggs ner för att ge plats åt oljepalmsodlingar. Foto: Synnöve Rabb

.....

vilket också skapat en konkurrensfördel. Förändringen är likväl nödvändig eftersom ambitionsnivån och de åtgärder som tills vidare vidtagits inte varit tillräckliga. Frivilligheten har getts en chans, men den har till exempel inte saktat ned jordens uppvärmning, avskogningen, eller förhindrat förseelser mot socialt ansvar genom hela

värdekedjan. Ambitionsnivån måste höjas. Framför allt måste de företag som inte tidigare deltagit i det gemensamma arbetet höja sitt ansvarsarbete till en ny nivå.

Framtiden kommer att visa vilken nivå är som överskrider lagstiftningens krav. De följande åren för företagen att svara på ansvarsregleringens förändringskrav kommer att bruka större delen av deras resurser avsedda för ansvarsarbetet. Det är skäl att märka att enligt definitionen är ansvarsfullhet den del som överskrider lagstiftningens krav, inte uppfyllandet av kraven (Sheehy, 2015).

I det följande nämner jag konkreta exempel på nya förordningar och direktiv som rör företag inom EU:s ansvarsreglering. För att svara på dessa krav arbetar man intensivt inom alla storföretag, såsom även hos Kesko.

Rapporteringsdirektivet ser till helheten

Rapporteringskyldigheten rörande icke-ekonomisk information har redan tidigare rört större företag. Från och med redovisningsåret 2017 framåt har större noterade företag varit skyldiga att rapportera sitt samhällsansvar. Företagen har likväl själva kunnat välja i vilken form de rapporterar de uppgifter lagstiftningen förutsätter, vilket har försvagat jämförbarheten mellan företagen. I praktiken sköter många företag sin rapporteringskyldighet i enlighet med GRI-standarden (Global reporting initiative). GRI-standarden möjliggör olika tolkningar rörande tillämpningsområdet. Hela koncernen omfattades inte heller i samtliga fall av standardens krav på informationens bredd, för att inte tala om en rapportering som sträckte sig över företagets värdekedjor.

De största företagen som också tills vidare omfattats av kravet på att rapportera icke-ekonomisk information, rapporterar

uppgifterna för 2024 enligt CSRD (Corporate sustainability reporting directive). Från och med 2025 rapporterar samtliga stora företag och rörande uppgifter för 2026 framåt är också noterade små och medelstora företag rapporteringsskyldiga.

Fastän man talar om CSRD-rapportering i enlighet med ESRS-standarden (European sustainability reporting standard) är den väsentliga skillnaden direktivets heltäckande omfattning. CSRD gör ansvarsrapporteringen till en del av styrelsens verksamhetsberättelse. Ledningens ansvar för rapporteringen är betydande, styrelsen och verkställande direktören undertecknar rapporten. Verifieringen av uppgifterna är en väsentlig del av CSRD-rapporteringen och i slutet av 2028 definierar EU en standard för skälig verifiering, vilket innebär att kraven på verifiering ökar ytterligare.

Utgångspunkten är en dubbel väsentlighetsbedömning (Double materiality assessment). Vid denna bedömning bör man gå igenom ESRS-standarden per delområde och utvärdera dess inverkan på företagets affärsverksamhet och affärsverksamhetens inverkan på de olika delområdena. Man bör därvid inte enbart bedöma företagets egen direkta inverkan utan också inverkan på företagets värdekedjor.

■ Det lönar sig att satsa på den dubbla väsentlighetsbedömningen eftersom:

- På basis av den bestäms omfånget av de rapporterade helheterna.
- Rätt gjord är bedömningen också ett utmärkt hjälpmedel för företagets strategiska bakgrundsarbete.
- Bedömningen tvingar till bred identifiering av de faktorer vilka företaget och dess värdekedjor påverkar, och å andra sidan de delområden som inverkar på företagets affärsverksamhet.

5

procent av företagets årliga omsättning inom EU är sanktionen för skadliga människorätts- och miljökonsekvenser, enligt företagsansvarsdirektivet.

Då man gått igenom den dubbla väsentlighetsbedömningen, inverkan, risker och möjligheter i enlighet med ESRS-standarden, har man kännedom om rapporteringens omfattning och frågor som bör besvaras. ESRS-standarden består av följande ämnesområden: klimatet, förorening av omgivningen, vattnets och havets naturresurser, biologisk mångfald och ekosystem, användning av cirkulär ekonomi och cirkulära resurser, egen arbetskraft, värdekedjans arbetstagare, de samfund som utsätts för påverkan, kunder och slutanvändare samt bedrivande av affärsverksamhet.

De allmänna kraven liksom rapporteringen av de allmänna uppgifterna är gemensam standard för alla oberoende av resultaten av den dubbla väsentlighetsbedömningen eller -analysen. Med beaktande av standardens omfattning är ett mångsidigt kunnande och ett friktionsfritt samarbete mellan företagets interna funktioner nödvändigt för att rapporteringen skall lyckas i enlighet med direktivet. Utgångspunkten för varje standard är företagets egen policy, dess strategiska formulering, mål och åtgärder, enligt vilka målen uppnås, och styrning av att åtgärderna hela tiden framskrider.

Målet för socialt ansvar utvidgades

I oktober 2024 publicerade Kesko en uppdaterad ansvarsstrategi, i vilken som nytt

ämnesområde ingår vattenanvändningen. Värdekedjans strategiska mål för socialt ansvar utvidgades och rörande den egna arbetskraften preciserade man målen för främjande av diversifiering och jämlikhet. I praktiken inleddes Keskos dubbla väsentlighetsanalys enligt CSRD rörande samtliga ämnesområden enligt ESRS-standarden hösten 2023 då standarden publicerades.

Den gamla grundprincipen rörande ansvarsdata ”det du mäter, det kan du styra” har inte ännu varit en integrerad del av vardagen. I många företag är utmaningen för kontinuerlig uppföljning och rapportering adekvat information om företagets egen verksamhet och särskilt företagets värdekedjor. Det centrala i ansvarsarbetet är att känna igen de mest relevanta områdena, som behöver ändras så att en målinriktad förändring i riktning mot en mer hållbar morgondag är möjlig.

CSRD-rapporteringen medför transparens, jämförbarhet och systematik i företagets ansvarsarbete. Rapporteringen svarar mot intressegruppernas förväntningar, av vilka till exempel finansierarna och B2B-kunderna är centrala. CSRD är en möjlighet för företagen att identifiera, förutse och leda förändring. Rapporteringens helhetsgrepp eller holism garanterar att en storskalig förändring bland en stor grupp företag inleds.

Direktivet bestämmer verksamhetsmodellerna

Företagsansvarsdirektivet förbereddes inom EU samtidigt med direktivet om hållbarhetsrapportering. Företagsansvarsdirektivet och hållbarhetsrapporteringsdirektivet går hand i hand på det sättet att rapporteringen sker enligt hållbarhetsdirektivet. Företagsansvarsdirektivet (Corporate sustainability due diligence directive) definierar aktsam-

hetspliktens verksamhetsmodeller med stöd av vilka man befördrar företagens ansvarsfulla verksamhet. Med reglerna i företagsansvarsdirektivet försäkras man sig om att företagen identifierar skadliga människorätts- och miljökonsekvenser och åtgärdar dem.

Bestämmelserna i direktivet bör in-korporeras i nationell lagstiftning senast 26.7.2026. Dessutom förväntas de senaste rekommendationerna från kommissionen ännu våren 2027. Förberedelserna av den nationella lagstiftningen har påbörjats av Arbets- och näringsministeriet.

Företagsansvarsdirektivet berör såväl faktiska som möjliga skadliga människorätts- och miljökonsekvenser i företagens egen verksamhet, i dotterbolagens verksamhet och företagens verksamhetskedjor. Förpliktelserna berör också stävandet av klimatförändringen. Företaget bör ha en vart femte år justerad övergångsplan som avser att bidra till begränsningen av uppvärmningen enligt Parisavtalet till 1,5 grader Celsius till år 2050. Stävandet av klimatförändringen gäller företagets hela värdekedja. Det bör noteras att sanktionen i företagsansvarsdirektivet uppgår till 5 procent av företagets årliga omsättning inom EU.

I företagsansvarsdirektivet utgör en riskbaserad aktsamhetsplikt ett centralt begrepp, som företagen bör följa genom sin egen verksamhetskedja. Verksamhetskedjan inbegriper företagets samtliga leveranskedjor samt direkta samarbetsparter i nedgående riktning.

De företag på vilka direktivet tillämpas måste sörja för att aktsamhetsplikten är en del av deras verksamhetsprinciper och system för riskhantering. Företagen bör identifiera, värdera och prioritera såväl faktiska som möjliga skadliga verkningar. Härfter bör de skadliga verkningarna förhindras,

förmildras och stoppas. Omfattningen av de skadliga verkningarna bör minimeras samt alternativa åtgärder introduceras. De åtgärder som berör företagsansvarsdirektivet rapporteras som en del av CSRD-rapporteringen. Företagsansvarsdirektivet kommer indirekt via de stora företagens värdekedjor att också beröra mindre företag. Fastän det ännu återstår övergångstid bör verksamhetskedjornas identifiering och transparens redan nu med anledning av företagsansvarsdirektivet utvecklas.

Exempel från olika områden

Till tillämpningsområdet för avskogningsförordningen (Regulation on deforestation-free products) hör trä, nötkött, kaffe, kakao, soja, palmolja och gummi, samt produkter framställda av dem. Rörande de produkter som faller under förordningen bör man visa att de inte förorsakat avskogning eller en försämring av skogarnas tillstånd. I förordningen har en sakenlig aktsamhetsplikt och detaljerade uppgiftskrav med tidpunkt för skördeenheter och geokoordinater en viktig roll. Uppgiftsskyldigheterna och plikten att påvisa förverkligandet av aktsamhetsplikten löper genom produktens värdekedja vilket speciellt ställer krav på stora aktörer och stora företag som bedriver handel. Förordningen trädde i kraft 29.6.2023 och den ursprungliga övergångsperioden var för storföretag 30.12.2024. EU-parlamentet godkände likväl en förskjutning av övergångsperioden med ett år.

Förordningen om ekodesign för hållbara produkter (Ecodesign regulation) trädde i kraft 18.7.2024 och den medför de första rapporteringsskyldigheterna för storföretag år 2025. Målet med ekoplaneringsförordningen är att förbättra produkternas miljöhållbarhet samt minska miljöpåverkan för produkternas livscykel. Såsom en del av

ekoplaneringsförordningen tar man också i bruk digitala produktpass, de första från och med 2027 framåt.

Ekoplaneringsförordningen tillämpas på alla fysiska varor förutom livsmedel, foder, mediciner och levande växter. Mer specificerade krav på produktgrupper är först på kommande för följande produkter: järn och stål, aluminium, textilier, särskilt kläder och skodon, möbler, inklusive madrasser, däck, tvätt- och rengöringsmedel, målfärger, smörjmedel, kemikalier, energiprodukter och it-produkter och övrig elektronik. Det första exemplet på ekoplanering underställt produktspecifik reglering är ackumulator- och batteriförordningen, som trädde i kraft redan 17.8.2023. Den beaktar hela livscykeln för ackumulatörer och batterier.

Centralt i förordningen om ekodesign är kravet på ekologisk planering, vars avsikt är att göra produkten och de processer som sker i produktens hela värdekedja mer hållbara ur miljöns synvinkel. Faktorer som bör beaktas vid ekologisk planering är produktens återanvändning, reparationspotential, resursanvändningens effektivitet, cirkulation och det cirkulerade materialets andel samt miljöpåverkan beträffande koldioxidavtryck och fotavtryck för hela miljön.

Krav på verifiering av socialt ansvar

Europeiska rådet godkände förbudet mot att tillverka produkter med tvångsarbete (Prohibiting products made with forced labour on the Union market) 19.11.2024 och företagen har en övergångstid på 3 år. Förbudet mot produkter som tillverkats med tvångsarbete ställer krav på verifiering av socialt ansvar genom produktionskedjorna beträffande samtliga produkter på EU-marknaderna oberoende av ursprungsland. Det är viktigt att öka transparensen i leveranskedjorna i god tid före övergångs-

tiden upphör och gå igenom leveranskedjorna för att identifiera möjliga risker rörande tvångsarbete.

Förpacknings- och förpackningsavfallsförordningen (Packaging and packaging waste regulation) översätts som bäst i EU. Såsom det nu ser ut publiceras ifrågavarande förordningar i EU:s officiella tidning i början av 2025. Förpackningsförordningen kommer att styra minskningen av förpackningsavfall, cirkulationen av förpackningar samt dessas återanvändning.

Såsom exemplen visar har nivån på lagstiftning som påverkar ansvarsfullhet stigit märkbart. Att svara på lagstiftningens krav för den hållbara utvecklingen framåt och har redan nu satt fart på företagets ansvarsarbete.

Översättning från finska: **Max Oker-Blom**

KÄLLOR

CSDDD: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj>

CSR: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

Förordning om ekodesign för hållbara produkter: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1781/oj>

Europeiska rådet. European Green Deal. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/>

Europeiska rådet. Förbud mot produkter framställda genom tvångsarbete. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/19/products-made-with-forced-labour-council-adopts-ban/>

EUDR: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115&qid=1687867231461>

Sheehy, B. 2015. Defining CSR: Problems and Solutions. *Journal of Business Ethics* 131 (3), 625-648.